

Йордан Василев

ЩРИХИ

Силуети на близки и познайници

София, 2014

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

© Йордан Василев, автор, 2014
© Издателство „Изток-Запад“, 2014

ISBN 978-619-152-340-5

ЙОРДАН ВАСИЛЕВ

ЩРИХИ

СИЛУЕТИ НА
БЛИЗКИ И
ПОЗНАЙНИЦИ

Съдържание

ЩО ЗА КНИГА Е ТОВА?

Въведение - - - - - 11

РАСО, ТАНЦЬОРКИ И ЗАТОЧЕНИЕ

Екзарх Стефан (1878–1957) - - - - - 13

МЛАДОСТ И ВДЪХНОВЕНИЕ, СТАРОСТ И МЪДРОСТ

Симеон Радев (1879–1967) - - - - - 16

ФИЛОСОФ, РЕДАКТОР, ДИПЛОМАТ

Проф. Димитър Михалчев (1880–1967) - - - - - 22

ЮРИСТ ПО ПРОФЕСИЯ, КРИТИК ПО ПРИЗВАНИЕ

Владимир Василев (1883–1963) - - - - - 25

ГОЛЯМА ПОЕТЕСА И... КУМА

Елисавета Багряна (1893–1991),

Иван и Любомир Шапкареви - - - - - 29

УЧИТЕЛ, РЕДАКТОР, ПРОФЕСОР

Георги Цанев (1895–1986), Бленика,

проф. Румен Цанев, проф. Милена Цанева - - - - - 35

ЖИТЕЙСКИ ОПИТ, УМСТВЕНО НАСЛЕДИЕ

Проф. Тодор Боров (1901–1993),

Харитина, Иван и Цветан Тодорови - - - - - 38

ИДЕИ И РЕАЛИЗЪМ

Брайко Георгиев Кофарджиев (1901–1993),

Гергана, Любен Гройс - - - - - 46

ДУШЕВНА ЩЕДРОСТ

Иванка Добрева-Хаджиева (мама Иванка, 1902–1989) - - 50

ИДЕЙНА ВЯРНОСТ И ДОСТОЙНСТВО

Христо Радевски (1903–1996), Мила, Антон - - - - 52

ВИЖДАНЕ НА БЪДЕЩЕТО

Атанас Далчев (1904–1978) - - - - - 58

БЛАГОРОДНИК

Дмитрий С. Лихачов (1906–1999) - - - - - 63

НА ХАРМАНА КЪЛВАТ САМО ВРАБЦИТЕ

Емилиян Станев (1907–1979) - - - - - 71

ДОБРОТА, ПРОФЕСОР, ПРИЯТЕЛ

Петър Динев (1910–1992) - - - - - 78

НАРОДНИЯТ ГОВОР

Недялка Енева (леля Недялка, 1906–1994) - - - - 87

ЮРИСТ, КРИТИК, РЕДАКТОР

Борис Делчев (1910–1987) - - - - - 89

ТРУД В ЗАБВЕНИЕ

Стефан Гечев (1911–2000), Тити котаракът - - - - 94

СВЕТЪТ И РОДИНАТА

Петър Увалиев (1915–1998) - - - - - 103

ОТ НЕЛЕГАЛНОСТ ПРИ ХИТЛЕРИЗМА ДО АРЕСТ ОТ
СТАЛИНИСТИ И ПОСЛЕ ДО ШЕФ НА ПАРЛАМЕНТА (1968)

Лумир Чивърни, Чехия (1915–2002) - - - - - 107

ХИРУРГ И ОЧАРОВАТЕЛЕН СЪБЕСЕДНИК

Проф. Стоян Попкиров (1916–1999) - - - - - 110

ПОЕТ-ПАРТИЗАНИН И ДИСИДЕНТ-САМОУБИЕЦ

Веселин Андреев (1918–1991) - - - - - 113

ПОЕЗИЯТА Е УСАМОТЕНИЕ

Александър Геров (1919–1997) - - - - - 116

ПОЕТ, ПРЕВОДАЧ, ПРИЯТЕЛ

Валери Петров (1920) - - - - - 118

УЧЕН, КОНСПИРАТОР, ХУМАНИСТ

Акад. Алексей Шелудко (1920–1995), Еми Стайчева - - 123

АКТРИСА, ИНТЕЛЕКТУАЛКА

Иванка Димитрова (1920–2002) - - - - - 126

КОМУНИСТ С ПРИНЦИПИ И ЗАТОВА ПРЕСЛЕДВАН

Тихомир Тихов (1920–2000) - - - - - 129

ВДЪХНОВЕН ОТ ПЕНЧО СЛАВЕЙКОВ

Проф. Стоян Каролев (1921–2005)- - - - - 133

ЧИНОВНИК ПО ПРИНУДА, А ПОСЛЕ МИНИСТЪР

Светослав Лучников (1922–2002) - - - - - 135

ОБИЧАНАТА БЛАГА. ГРОБ НИ СЪБРА И ГРОБ НИ РАЗДЕЛИ

Блага Димитрова (1922–2003) - - - - - 138

ДИРИГЕНТ-ПОЕТ

Добрин Петков (1923–1987), д-р Вера Петкова - - - 155

ЩУРЧО С ОГРОМЕН ТАЛАНТ

Радой Ралин (1923–2004) - - - - - 160

ПОЛИТИЧЕСКИ ЗАТВОРНИК-КОМУНИСТ, ПОСЛЕ ДИСИДЕНТ

Васил Акъов (1924–1989) - - - - - 167

УЧИТЕЛКА С ПОЧТЕНОСТ КЪМ ИСТОРИЯТА

Мария Иконописова (1924–1996),
съпруг Илия Готовски, лагерист, цигулар - - - - - 169

ПЕСЕН И ВЕДРОСТ

Булат Окуджава (1924–1997) - - - - - 172

ОТ ИЗКОПИТЕ И СТРОЕЖИТЕ ДО ШЕФ НА ПАРЛАМЕНТА

Стефан Савов (1924–2000) - - - - - 176

ЧЕШИТ И НА СЦЕНАТА, И В ЖИВОТА

Георги Парцалев (1925–1989) - - - - - 180

ИЗСЕЛВАН, ПРЕСЛЕДВАН, А СТАВА ДЕПУТАТ И МИНИСТЪР Александър Сталийски (1925–2004)	- - - - -	183
ЖИВОТЪТ КАТО КАРИКАТУРА Борис Димовски (1925–2007)	- - - - -	186
АРХИТЕКТ, ХУДОЖНИК, ОФОРМИТЕЛ, ПАТРИОТ Димитър Новачков (1926–2005)	- - - - -	190
ИКОНИ, СТРАСТ КЪМ МИНАЛОТО Владимир Солоухин (1927–1997)	- - - - -	193
УЧЕН, ПИСАТЕЛ, ЧЕ И МОЙ РЕЦЕНЗЕНТ Проф. Исак Паси (1928–2010), Мони Паси	- - - - -	198
ЩАСТЛИВ В ПРЕВОДАЧЕСТВОТО, НЕЩАСТЕН В ЖИВОТА Владимир Мусаков (1928–1968)	- - - - -	202
МИСЛЕНЕТО ПОНЯКОГА УБИВА Минко Николов (1929–1966)	- - - - -	204
ПИСАТЕЛ, ЖУРНАЛИСТ И... УБИЙСТВО С ЧАДЪР Георги Марков (1929–1978)	- - - - -	208
ТАКТ И РАЗУМ Тончо Жечев (1929–2000)	- - - - -	215
СВОЙ СЪС ЗАПАДНАТА И С НАШАТА ЛИТЕРАТУРА Атанас Натев (1929–1998)	- - - - -	223
НИКОЕ ГОЛЯМО ПОЗНАНИЕ НЕ ОСТАВА НЕНАКАЗАНО Цветан Стоянов (1930–1971), Антоанета Войникова, Данила Стоянова (1961–1984)	- - - - -	227
ДЪЛГ И ТРУДОЛЮБИЕ Сестра ми Илияна Василева (1930–1989)	- - - - -	234
СТРОГ ПРОКУРОР, НО ЛЮБИТЕЛ НА КОТКИ Иван Татарчев (1930–2008)	- - - - -	239
СТРАДАНИЕ ЗАРАДИ ПОЗНАНИЕ Ганчо Савов (1930)	- - - - -	242

ГЕРОЙ ВЪВ ФИЛМИ... И НА НАШАТА МАСА	
Джоко Росич (1932), Лиляна	245
КОЙТО МНОГО ЗНАЕ, МНОГО ПАТИ	
Александър Фол (1933–2006), Валерия	250
ВДЪХНОВЕНИЕ И ТАЛАНТ	
Кръстю Куюмджиев (1933–1988), Здравка	252
ПОЕТ, САТИРИК, СЦЕНАРИСТ, ОРИГИНАЛ	
Константин Павлов (1933–2008)	257
ГЛАС И ИНТЕЛЕКТ	
Райна Кабаиванска (1934)	264
ВЛАДЕТЕЛ НА РЪКОПИСНИ ТАЙНИ ОТПРЕДИ ВЕКОВЕ	
Стефан Кожухаров (1934–2000)	267
ДЪЛБОКИ ПОЗНАНИЯ, ПОКРИТИ СЪС СКРОМНОСТ	
Марин Жечев (1935–1972)	270
СЕМЕЙНО НАСЛЕДИЕ, ЛИТЕРАТУРА, ЖУРНАЛИСТИКА И ПОЛИТИЧЕСКИ ДЕЙСТВИЯ	
Анастасия Димитрова-Мозер (1935)	274
ПАРТИЕН ПОЕТ, ФУНКЦИОНЕР И СВОБОДОМИСЛЕЩ	
Владимир Башев (1935–1967)	278
МЪЛЧАЛИВАТА ЧЕТКА, КОЯТО ГОВОРИ МНОГО	
Георги Божилов-Слона (1935–2001)	286
ИНЖЕНЕРСТВО, ЛИТЕРАТУРНА КРИТИКА, ЖУРНАЛИСТИКА В РАДИО „СВОБОДНА ЕВРОПА“	
Румяна Узунова (1936–1995)	288
ОРИГИНАЛ, СЪБЕСЕДНИК, МИСЛИТЕЛ, ПЪК НАКРАЯ И ПРОФЕСОР	
Никола Георгиев (1938), Весела Груева-	292
УЧЕН И ЧОВЕК С ДОСТОЙНСТВО	
Климентина Иванова (1940)	296
В КОНЦЛАГЕРА „БЕЛЕНЕ“ НА 16 ГОДИНИ	
Асен Спасов (1940)	300

ДУШЕВЕД

Димитър Коруджиев (1941), Еми - - - - - 302

ИРОНИЧНО МИСЛЕНЕ НА СОЦИОЛОГ

Константин Господинов (1943–1992) - - - - - 307

СЪБЕСЕДНИК ПО ПРИЗВАНИЕ

Кеворк Кеворкян (1944) - - - - - 310

ДИСИДЕНТ, А ПОСЛЕ ГЛАВЕН РЕДАКТОР НА „ГАЗЕТА ВИБОРЧА“

Адам Михник, Полша (1946) - - - - - 314

МУЗИКАНТ, ТЪРГОВЕЦ, ДОБРА ДУША, НЕУМОРИМ БАЧКАТОР

Илко Илиев (1950), Богдана - - - - - 318

ПРЕЗИДЕНТ, НО НЕ САМО ТОВА

Петър Стоянов (1952) - - - - - 323

СКУЛПТОР НА ДУШАТА

Проф. Христо Харалампиев (1953), Ани - - - - - 327

ПО ДЪЛГ В ПОЛИТИКАТА, А ИНАЧЕ – ПОЕТ И ЛИТЕРАТОР

Едвин Сугарев (1953) - - - - - 330

ДИПЛОМА НА ЛЕКАР, А ПЕВЕЦ И МУЗИКАНТ

Георги Денков (1954) - - - - - 334

ДОСТОЙНСТВО, НЕ ВЛАСТ

Филип Димитров (1955) - - - - - 336

МЛАД СТАРЕЦ

Георги Рупчев (1957–2001) - - - - - 343

ОФИЦЕР, ПРЕДПРИМАЧ, ИЗДАТЕЛ

Тихомир Юруков (1961) - - - - - 346

ЩО ЗА КНИГА Е ТОВА?

Въведение

Книгата не възникна по моя идея. Неколцина приятели – като например историкът Лъчезар Стоянов от Нов български университет – ме подтикваха да разкажа за хора, с които съм се познавал. В края на краищата се подчиних на настояването на колегите от в-к „Демокрация днес“, които ме насочиха да не пиша спомени, още повече, че вече бях издал книгата „Патила и радости“ (2002). Тяхната идея бе да бъдат профили за личности с очертаване на характер, обноси и т.н. А може би и моята Блага ме е подтикнала да продължа или да допълня нейната великолепна книга „Отсам и отвъд“ (1992) – повечето от героите са общи приятели.

Започнах да правя план и набелязах десетина имена. След това поразмислих и ги увеличих двойно. Паметта обаче е коварна, знам го, и затова направих справки. Така се стигна до повече от 40 профила.

Те не могат да бъдат еднакви по страници. С някои хора съм общувал дълго и отблизо, а други съм зървал бегло, но затова пък съм забелязал интересни детайли.

Стремя се да бъде пределно кратък и затова профилите варират от две-три до пет-шест страници. А и знам, че съвременният читател няма търпение да прелиства дебели токове – ако изобщо посегне към такава книга.

Все пак, би трябвало да съм акуратен към онзи, който разтвори на сергията това томче, и да му дам предварително информация за включените герои. Те са от няколко категории.

Разбира се, че на първо място са хора на перото, писатели: Симеон Радев (заради „Строителите на съвременна България“ аз го смятам и за писател, не само за историк, журналист, дипломат, мемоарист), Владимир Василев, Багряна, Радевски, Далчев, Емилиян Станев, Стефан Гечев, Александър Геров, Валери Петров, Луиър Чиврни (Чехия), моята съпруга Блага Димитрова, Радой Ралин, Булат Окуджава (Русия), Владимир Солоухин (Русия), Георги Марков, Йордан Радичков, Цветан Стоянов, Владимир Башев, Едвин Сугарев, Георги Рупчев.¹

Друг вид герои са хора на науката, религията, журналистиката, театъра, музиката и др. Обединявам ги неправомочно, за да не става раздробяване: Екзарх Стефан, проф. Димитър Михалчев, проф. Георги Цанев, проф. Тодор Боров, акад. Дмитрий Лихачов (Русия), проф. Петър Динеков, Петър Увалиев, Иванка Димитрова, Адам Михник (Полша), Борис Димовски, проф. Исак Паси, Георги Парцалев, Тончо Жечев, Минко Николов, Джоко Росич, проф. Стоян Попкиров, проф. Александър Фол, Кръстьо Куюмджиев, Стефан Кожухаров, Анастасия Димитрова-Мозер, Румяна Узунова, Георги Божилов (Слона), Райна Кабаиванска, Кеворк Кеворкян.

Остават накрая (но не по важност): роднини, приятели, политици – Брайко Кофарджиев, Иванка Хаджиева, Стефан Савов, сестра ми Илияна Василева, Иван Татарчев, Петър Стоянов, Филип Димитров, Илко Илиев, проф. Христо Харалампиев, Георги Денков, Тихомир Юруков.

Някои факти и имена се повтарят с написаното в моята книга „Патила и радости“ (2002), за което моля за извинение.

Март 2007 г.

¹ За да няма недоразумение и някакво подозрение за класиране, веднага ще поясня – подредил съм ги според годината на раждане.

РАСО, ТАНЦЬОРКИ И ЗАТОЧЕНИЕ

Екзарх Стефан (1878–1957)

Бегли са впечатленията ми от него, но той бе значителна фигура и затова ми се струва, че е редно да ги споделя.

Видях го през 1943 г. Бил съм на 8 години. По много села тогава нямаше електричество и когато го прокарваха, наставаше празник, правеха се трапези, съответното ощастливо село канеше видни гости, спретваха се софри на открито.

Баща ми бе тогава околийски лекар в Радомир, а това бе значителна длъжност. Поканили го в някое радомирско село на тържеството. В центъра поставиха Екзарх Стефан, който бе и софийски митрополит. От едната му страна седна кметът на селото, а от другата поканиха баща ми. Явно, че лекар бе почитана професия. Направих справка. Неслучайно. По онова време в цяла България лекарите са били под 2000 души.

Взе ме татко със себе си и седнах до него на грамадната софра. Като се поокопитих от детското смущение в тази навалица, погледнах към Екзарха до татко и забелязах необикновеното му телосложение. Че бе едър, така е. Но коремът му бе съвсем необикновен – като правоъгълен. И шепнешком попитах татко защо ли дядо владика си слага възглавници под расото. Татко ме сръга да мълча.

Обяснението дойде съвсем скоро. Почнаха да сервират мезета, както сега се казва – предястие. Курдисаха пред Ек-

зарха един грамаден гювеч с пържена риба от близката река Струма. За минути бе ометен. Всеки би преял от такова количество. След това почна поднасянето на основните яденета. Той не се отказа от нито едно.

Но за да не остане погрешно впечатление у читателя, че Екзархът е бил само някакъв лакомник, ще разкажа това, което съм чул за него от Симеон Радев. Двамата бяха почти връстници. Когато бъдещият автор на „Строителите на съвременна България“ отишъл да следва в Швейцария (последното десетилетие на XIX век), заварил замонашения Стефан, който също се учел там. Преценката на Симеон Радев за него бе, че е изключително културен и умен, високообразован човек с широки контакти в международен план.

През 1945 или 1946 г. съм виждал (вече семейството ни се бе преселило в столицата) неговият грамаден черен пакард да бръмчи по софийските улици. Това бе най-люксоznата кола и ние, хлапетиите, я зяпахме като невидели. Увековечена е в карикатура на Бешков, на която е изобразено как край пакарда минава Христос на своето магаренце, със следния текст: „Срещнаха се и не се познаха.“ Вкъщи съм чувал да говорят, че редовно е ходел на прожекциите на американския филм „Красавиците на Зигфелд“ с полуголи танцьорки, което тогава бе нещо невиждано у нас, мисля в кино „Рекс“ на бул. „Царица Йоанна“ (сега „Витошка“). Светски човек.

Но не бе задълго неговата работа на поста Екзарх по комунистическо време, въпреки склонността му към компромиси и широките му връзки в Англия. През септември 1948 г. го заставиха по здравословни причини да подаде оставка и го заточиха в двореца в с. Баня, Карловско. Там остана за кратко, след което го изселиха окончателно в Бачковския манастир, в пълно усамотение и изолация. Там е гробът му.

Авносът на западни филми бе спрян задълго. Само съветска скука гледахме десетилетия. След време питахме: „Хубав ли е филмът, или е съветски?“

СЪВРЕМЕННА
ГРЪЦКА
поезия

книга втора

ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ποίηση

Τόμος Β'

На моятъе мими
и велики приятели
блага
и ханго -
гора и мотъки
отъ най - висока млага -
оие Риефденъ,

17. VIII. 98,

Цар Борис III
(вляво, със свалена
фуражка както всички
офицери около него)
и софийският владика
Стефан на Гергьовден
(сн. от НБКМ)

МЛАДОСТ И ВДЪХНОВЕНИЕ, СТАРОСТ И МЪДРОСТ

Симеон Радев (1879–1967)

Някъде към средата на февруари 1967 г. колега ми каза, че вчера е починал Симеон Радев и днес в църквата „Свети Седмочисленици“ ще бъде опелото. Отидох.

Пълно с народ. Сред множеството стърчеше прав, въпреки болестите си, Георги Караславов. По-късно разбрах от съпругата на Симеон Радев, художничката Бистра Винарова, че той му е давал съвети за ръкописа на романа „Снаха“. Знам, че мнозина ще ме укорят за това споменаване, но такава е истината. Ако я спестя, значи и аз ставам комунист.

Стоях, слушах службата и се връщах назад в светлите спомени. Последното ни виждане. Отидох да му честитя рождения ден на 19 януари 1967 г. в Александровската болница. Не бе добре. Деня го помня, защото по стария календар бе Йордановден. Заварвам го в многолюдна стая с повече от дузина легла. Сестри и санитарки шетат наоколо и не знаят, че там лежи един от най-великите българи... Но така бе по времето на комунизма.

Сега подред. Написал съм някаква си рецензийка за неговата книга „Погледи към литературата и изкуството и лични спомени“ (1965) и телефонът ми звъни.

Първо предистория. Симеон Радев е роден през 1879 г., а аз през 1935 г. Баща ми често ми повтаряше, когато бях дете, че трябва да чета (не да прочета!) една знаменита книга

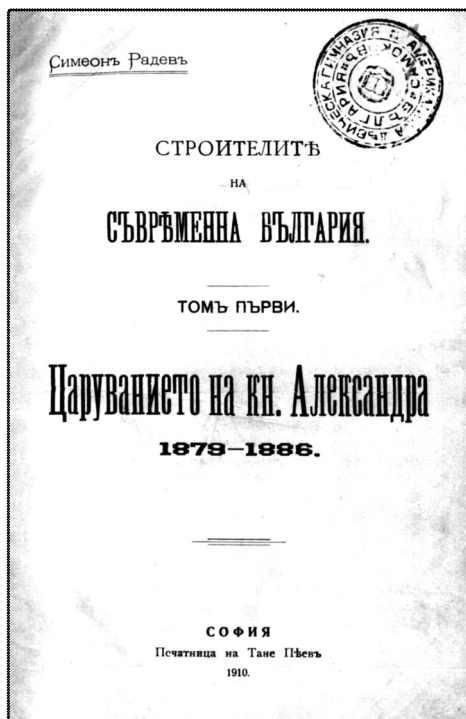

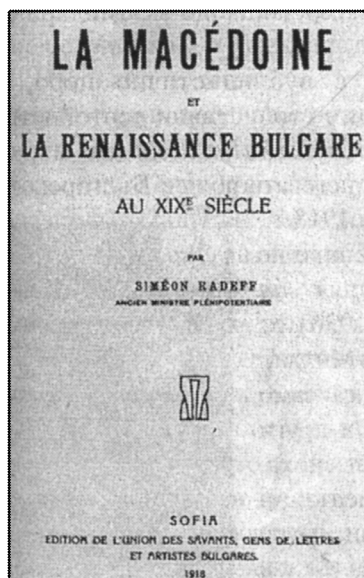
Симеон
Радев
(шарж от
Александър
Добринов,
1940)

Симеон Радев като пълномощен
министър в Букурещ, 1914

Титул на I издание
на голямата книга, 1910

Корицата на книгата „Македония и Българското възраждане през XIX век“

Корицата на сп. „Художник“ (1905–1909), с редактори Александър Балабанов и Симеон Радев

Главата на в-к „Воля“ (1911–1912), където Симеон Радев е редактор-стопанин

„Строителите на съвременна България“, която се появила в неговите младини. Пояснявам – двата тома в 1910 и 1911 г. Татко е бил на 15 години.

Ако чуете в телефонната слушалка, че ви търси, да речем, отец Паисий, какво ще си помислите?

А аз чувам отсреща:

– Безпокои ви Симеон Радев.

Паниран, отвръщам учтиво, макар да си мисля, че някой ме будалка. Излиза истина и отгоре на всичко ме кани на гости.

Така се озовах в дома му на ул. „Рачо Димчев“ зад площад „Славейков“. През годините след това съм посещавал този дом много пъти. Усещах се неудобно и все гледах да си тръгна, но той ме задържаше с една страшна фраза:

– Йордане, остани, аз съм емигрант във времето, всички мои си отидоха. Ти и такива като тебе млади хора сте ми връзката със света.

Ходих безброй пъти. Невероятни разговори. Описал съм ги, доколкото съм могъл, в книгата ми „Мнения“ (1989).

Но сега трябва да разкажа пак за Симеон Радев, защото половин век по времето на комунизма името на този велик българин бе непознато.

Родил се е в град Ресен на територията на България, която се нарича Македония. Министър-председателят на Родината от 1926 до 1931 г. Андрей Ляпчев е от същия град, т.е. роден е в чужда държава според сегашните граници.

Способното момче учи в Солунската българска гимназия още в границите на Османската империя. Там в революционното дело за освобождение на Родината го посвещава не кой да е, а самият Гоце Делчев. След това продължава учението си във френския Галатасарайски лицей в Цариград, после в Швейцария следва право и икономика, за да пристигне в България в началото на XX в. и да стане журналист във всекидневника „Вечерна поща“. Не мога да пропусна предложение-то на Екзарх Йосиф да го направи свой приемник. И отговорът на момчето Симеон Радев:

– Искам да уча и да работя за България.

Екзархът му връчва една кесия с жълтици и го благославя. Дадох си труд да видя какво е писал в началото на ХХ в. по вестниците. Невероятно е. За осем години (1901–1908) е отпечатал около 1500 статии, репортажи, анализи. Той въвежда в нашия печат жанра интервю! Тогава го изписва на български с френската дума интервиев. Освен това е съредактор на първото модерно списание у нас „Художник“ и печата в него свои статии за непризнаваните тогава дори в родината им Франция импресионисти – Моне, Мане и др.

Споменах за невероятната му книга „Строителите на съвременна България“, която е едновременно история и литература от висока класа и поднесена по начин, който и днес може да бъде определен като модерен. Но тя не е единственото му произведение. Последвали са го и други: „Македония и Българското възраждане през XIX век“¹ (на френски, за дипломати и чужденци в защита на българската кауза, 1919 г., преведена по-късно на два пъти на български, като авторът признаваше само изданието от 1943 г., редактирано от него, но унищожено от комунистическата власт през септември 1944 г. и затова сега е библиографска рядкост); „Българският въпрос и балканските държави“ (1919, на френски, в съавторство с проф. Никола Милев, който няколко години по-късно е убит на софийска улица); „Погледи към литературата и изкуството и лични спомени“ (1965); „Ранни спомени“ (1967, посмъртно); „Конференцията в Букурещ и Букурещкият мирен договор“ (1992). Обърнете внимание на пропастта от време между 1919 и 1965 година.

След като казах за журналистиката на този невероятен автор, трябва да спомена, че е бил не само критик – литературен и художествен, – но и мемоарист. След идването на червената власт, естествено, той няма достъп до печата, но се залавя да пише (или по-точно да диктува, защото загубва зрение) спо-

¹ „Балканската война. Конференцията в Букурещ и Букурещкият мир от 1913 г.“ (2012), „Македония и Българското възраждане“ (2013) и „Ранни спомени“ (2013) са издадени от „Изток-Запад“.

мени. И създава хиляди страници, неиздадени досега в голямата си част.

Не мога да пропусна приятелството му с друг знаменит журналист – Данаил Крапчев, редактор на в-к „Зора“, убит от комунистите през септември 1944 г. Предговорът на неговите събрани статии от края на 30-те години на XX в. е написан от Симеон Радев под формата на писмо, защото тогава той е бил пълномощен министър (по днешному – посланик) на България в Лондон.

От 1913 до 1940 г. Симеон Радев е дипломат в Румъния, Турция, САЩ, Белгия и къде ли не още.

Веднъж ме попита колко езици знам. Отвърнах чистосърдечно, че не съм сигурен дали българският ми е добър, а той си призна, че с френския, английския, турския, арабския, руския, немския се справя, но холандския го бил позабравил...

Младостта му след 1903 г. минава в София – по редакции, в писане на безброй статии, приблизително по една на ден, разбира се, – в работата му над „Строителите“ (от 1907 г. нататък). Не бива обаче да се подминават и приятните часове, прекарани в чудесните тогава интелектуални кафенета. След като завършва „Строителите“, основава всекидневника „Воля“, който спира с началото на Балканската война – редакторът отива като доброволец на фронта.

И ето, че прехвърлил осемдесетте, загубил зрение, той копнееше да се разходи по софийските улици. Така го срещнах един ден на „Раковски“. Сам. Удивих се и му се обадох. Позна ме само по гласа. Изпратих го до тях, наблизко, а той по пътя ми призна, че си обича София и затова така общува с нея чрез разходки.

Из нашите улици бродеше дребен, сух и невиждащ старец, а минавачите не подозираха, че край тях минава една легенда.

Когато усетил, че си отива, се обърнал към жена си:

– Дали направих нещо за България?

Точно този човек бе обречен от комунистите на забвение половин век. Аз пък имах щастието да го познавам.

ФИЛОСОФ, РЕДАКТОР, ДИПЛОМАТ

Проф. Димитър Михалчев (1880–1967)

Веднъж в разговор със Симеон Радев стана дума за неговите младини, от които го деляха към 60 години. Разказа ми, че още като студент в Швейцария започнал да сътрудничи на един от големите тогава софийски всекидневници, „Вечерна поща“. След завръщането си през 1903 г. постъпва вече на работа там като журналист.

– Но аз бях завършил в Цариград френския лицей, а след това в Женева пишех на френски, българският ми куцаше – поясни г-н Радев и продължи:

– Коректорът на вестника ми поправяше езика.

– Кой бе този коректор? – попитах аз, съмнявайки се, че ще помни името му.

– Студентът Димитър Михалчев.

Така се срещнах задочно с големия философ, след като вече познавах добре от читалнята на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ неговото знаменито списание „Философски преглед“, издавано от 1929 до 1943 г. В него той печата видни автори, но също и млади сътрудници, включително марксисти.

Случаят си прави какви ли не шеги в живота. От 1966 г. започнах да се занимавам усърдно с творчеството на Иван Хаджийски. Бях срещал името му под есета в списанието на проф. Михалчев и от разговори с колеги узнах с почуда, че е

жив. Намерих телефон и адрес, уговорих посещение. Къщата бе двуетажна на улица, пряка на „Цар Иван Асен II“, мисля „Светослав Тертер“, с голям двор отпред.

Посрещнах ме родственици и ме въведоха в хола. Той седеше на люлеещо се кресло. Достолепен, побелял, очевидно висок човек. Бил е тогава над 85 години.

Започнах по младежки – право в целта – да питам за Иван Хаджийски, защото пишех дисертация за него. Той се усмихна благо, изрече ласкави думи за своя бивш

студент и после постоянен сътрудник и отведнъж се отплесна да ми се оплаква от някакви слугини, които обирали къщата и изчезвали.

Изслушах учтиво и отново насочих разговора към Хаджийски и към сп. „Философски преглед“, в което проф. Михалчев си задаваше под измислено име въпроси и отговаряше в края на всяка книжка. Бяха крайно интересни.

Няколко думи за Хаджийски и за списанието и пак отплесване към крадлите.

Постоях към половин час, колкото изисква доброто възпитание, и си тръгнах. Уважението ми към големия философ и към неговата обществена фигура бе огромно и не исках да го

Проф. Димитър Михалчев (1880–1967)

видя още веднъж с тежките поражения на склерозата. Не се вестих втори път. А след по-малко от година той си отиде.

Помня, че във „Философски преглед“ бях чел две негови статии по повод кървавите репресии на Сталин през 30-те години, написани с познаване на обстановката, и започнах да се ровя – откъде така добре познава нещата?

Освен виден философ, член на Академията на науките, той е бил и неин председател (1944–1947), след което е прогонен и поставен в забвение за десетилетия, защото най-голям философ на комунистическа България е трябвало да бъде съветският възпитаник Тодор Павлов. Апроф. Михалчев е бил и дипломат, пълномощен министър – първо в Прага от 1923 до 1927 г., и после в Москва от 1934 (след сключването на дипломатически отношения между двете държави) до 1936 г. Той просто е бил свидетел на събитията.

Отначало толериран от комунистическата власт у нас, защото съпругата му е дъщеря на убит през 1923 г. левичар, той е изпратен повторно в Москва през 1944 г., но е отзован през 1946 г. Тогава участва във философска дискусия в БАН и Университета. Почти половин век името му тъне в забрава, макар че младият философ Кирил Дарковски успя да издаде през 1981 г. един том с негови избрани съчинения от многобройните му творби.

Дори сега за проф. Михалчев се знае повече по университети в чужбина (особено в Германия, родината на неговия Ремке, който може би е позабравен за разлика от ученика си), отколкото у нас.